

Pim Smit

24 april 1975
West-Sumatra

Tijdens mijn rondreis van zeven maanden door Indonesië bezocht ik in 1975 het gebied van de Minangkabau op de hooglanden van West-Sumatra. Daar leven in de op buffelhoorns lijkende grote, lange huizen meerdere grote gezinnen onder een dak. Bij de overwegend islamitische gemeenschappen bekleden vrouwen een belangrijke positie in de Minangkabau cultuur.

De matriarch, de oudst levende vrouw, is de belangrijkste persoon van alle inwonende families in de 'longhouses.' Religieuze en politieke zaken vallen onder verantwoordelijkheid van de mannen, de familie-bezittingen, familienaam en land gaan over van moeder op dochter. Volgens de 'adat' van de Minangkabau vragen meisjes de jongens ten huwelijk. Bij een bruiloft dragen zowel vrouwen als mannen hun mooiste kostuums.

Tijdens het 3 tot 5 dagen durende feest wisselen bruid en bruidegom meerdere keren van dracht. De mooiste kleding wordt op de laatste dag gedragen met bijbehorende geweven kostbare kledingstukken en gouden sieraden. Om de armen, brede spits toelopende armbanden, traditioneel versierd met kleine robijnen.

Op het hoofd draagt de bruid een vergulde metalen hoofdtooi bestaande uit een waaier van bloemetjes en vogeltjes op trilveren. Ook het gefotografeerde bruidsmeisje was als aanstaande bruid volgens de lokale traditie aangekleed maar de hoofdtooi en sieraden zijn eenvoudiger dan die van de bruid. Op de laatste dag van de huwelijksceremonie gaat de bruid met haar familie in optocht naar de familie van de bruidegom. Na hun huwelijk blijven het meisje en haar man echter in het grote familiehuis van haar moeder wonen.

Imborivungu

een magisch voorwerp van de Tiv

Onze aandacht gaat in deze bijdrage naar een bijzonder voorwerp, de Tiv-fluit *Imborivungu*. De naam is afgeleid van *imbor* (waterbron) en *ivungu* (uil). Auteurs omschrijven het als fluit, als stemvormer of als 'geschreeuw van een uil'.

De Tiv vormen een steeds groter wordende bevolkingsgroep in Nigeria en hun aantal wordt geschat op 1,5 miljoen. In het Nigeria van vandaag is het een ethnie die steeds meer aan invloed wint.

Menselijk bot

De basis van een Tiv-fluit is meestal een hol bot van een mens, boven afgesloten met een stop. De opening onderaan wordt afgesloten met bijenwas, een vleugel van een vledermuis of de cocon van een spin. Bij de meeste exemplaren is het bovenstuk bekroond met de afbeelding van een hoofd. Dit

is een eerbetoon aan de belangrijkste voorouders. De haren zouden dan ook afkomstig zijn van een overleden voorouder. De diepliggende ogen zijn opgevuld, wellicht met een snipper van een stekel van een stekelvarken. Het kleurverschil suggereert het oogwit en de donkere lens. De meeste exemplaren hebben een hoogte van ongeveer 17 cm. In het midden is er een gaatje waarin wordt geblazen om op die manier het onderste vlies als een membraan te doen vibreren. Het zou een geluid maken dat lijkt op dat van een uil. Aangezien de imborivungu 's nachts werd gebruikt, kan het niet

Het bezit en gebruik van de fluiten was voorbehouden aan de ouderlingen

anders dan dat er een griezelig en onheilspellend effect werd bereikt.

De mythe van Poor

Het gebruik van de fluit gaat terug op de mythe van Poor, een van de zonen van de oer-voorouders van de Tiv. Zijn broers bewaarden zijn beenderen en uit zijn scheenbeen werd de eerste fluit gemaakt. Die ging verloren in een brand en nadien werd steeds het dijbeen bewaard van belangrijke voorouders. Het bezit en gebruik van de fluiten was voorbehouden aan de ouderlingen.

Hulpmiddel

Het is een van de sterkste rituele voorwerpen bij de Tiv en speelt een rol in het werk van de heksen en tovenarij. De voorwerpen zelf hebben geen magische kracht, maar zijn een middel om negatieve en positieve bovennatuurlijke krachten op te roepen en te gebruiken.

De zogenaamde heksen maken deel uit van een genootschap van vaak oude, alleenstaande vrouwen. Hun bijeenkomsten zijn niet fysiek, maar hun zielen verlaten hun lichaam terwijl het verder slaapt. Hun ziel vliegt dan als een vuurball op de rug van een vogel, zoals dat van een uil, naar hun bijeenkomst. Hun vlucht kan niet worden waargenomen met het blote oog en is alleen maar zichtbaar door andere heksen of tovenaars. Zij verzamelen zich bij een slachtoffer en drinken, zij het spiritueel, het bloed van de ziel van de persoon waarbij ze zich bevinden. Het slachtoffer merkt hier niets van, maar zal ziek en verzwakt ontwaken of eventueel zelfs overlijden. Of het er in werkelijkheid zo aan toeging is niet duidelijk en of er inderdaad mensen werden 'geofferd' en hun vlees werd gegeten evenmin. Om te vermijden dat iemand moest worden gedood, bestonden er echter 'vervangrituelen'. Zo werd het eten van een hond gelijk gesteld aan het eten van mensenvlees. Delen van het lichaam werden gebruikt voor het vervaardigen van fetisjes zoals de imborivungu.

Geen ooggetuigen

Over deze rituelen bestaat geen ooggetuigenverslag van een westerling en alles is dus indirect vernomen en

blijft in de nevelen van de geheimzinnigheid gehuld. Toch is voor de bevolking de kracht van het ritueel onmiskenbaar aanwezig.

Wanneer in 1929 de koloniale overheid de getuigenis hoort dat iemand is overleden door de werking van de imborivungu, wordt het bevel gegeven om alle exemplaren te verzamelen en te vernietigen.

Positief en negatief

Het gebruik van de imborivungu gaat twee kanten op. Zo is er de positieve werking: het kan genezing brengen, voorspoedig en overvloedige oogsten. De bezitter kan rekenen op een succesrijk leven. Deze positieve kracht kan via deze fetish van ouder op kind worden overgedragen. Wanneer geweten is dat men over een krachtige imborivungu beschikt, willen anderen het bezit ervan verwerven. Om die redenen wordt de imborivungu verborgen en geheim gehouden, zelfs binnen de eigen familie. Naast de positieve effecten kan de imborivungu ook aan de basis liggen van een vernietigende kracht. Deze kon zelfs de dood tot gevolg hebben. Voor de koloniale overheid waren al die geheimzinnige rituelen en kracht een bedreiging voor het eigen gezag. De argwaan veranderde al snel in verbod en vervolging. Om die reden verdween het gebruik wellicht al eind jaren 30 van vorige eeuw. Ik heb mijn exemplaren veelvuldig gemanipuleerd, maar het is me helaas niet gelukt om enig geluid te produceren dat op de oerschreeuw van een uil zou kunnen lijken.

Het zijn niet meteen charmante objecten, maar ze stralen wel een magische geheimzinnige sfeer uit.

mateusen@skynet.be

Literatuur

Bohannan, L. & P. (1953). *The Tiv of Central Nigeria*. London: International African Institute

Ihuah, A.S. (2012). *Philosophy and African heritage*. In: *Essays in honour of V.R.F.R. Moses Orshio Adasu*. Raleigh: Lulu Publ.

Iorkignir, J. (2015). *Gender and the challenge of witchcraft*. In: Mouton, E. et al. *Living with dignity. African perspectives on gender equality*. Stellenbosch: Sun Press

Neyt, F. (2004). *Objetos y esculturas de arte Tiv*. Madrid: Cristóbal Benítez